

Яніна КАМБАЛОВА. ГЕНЕЗА УЯВЛЕНЬ ПРО НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ КОМПЛЕКСИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ:
історико-методичний аспект

Володимир КОМАРОВ. РОЛЬ ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНИХ ЗНАТЬ УЧНІВ. ВІД ФАКТІВ ДО ПОНЯТЬ. (На прикладі теми «Утворення Єгипетської держави», 6 кл.)

Алла ПРИХОДЬКО. ЖІНОЧІ ІМЕНА НА СТОРІНКАХ ІСТОРІЇ ДАВНЬОРУСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Яніна КАМБАЛОВА,
викладач кафедри методики викладання історії та суспільно-політичних дисциплін НПУ імені М.П. Драгоманова

ГЕНЕЗА УЯВЛЕНЬ ПРО НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ КОМПЛЕКСИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ: ІСТОРИКО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Впровадження особистісно-орієнтованої парадигми навчання вимагає змін у змісті навчальних програм, розробки нової концепції та Державного стандарту освіти, створення засобів навчання нового покоління. Актуальною проблемою нині є створення сучасних навчально-методичних комплектів як комплексного засобу навчання та основного інструментарію для проектування вчителем навчально-виховного процесу.

Необхідною є розробка повних комплектів навчально-методичної літератури, які відповідали б вимогам сучасної освіти, враховували здобутки педагогічної і методичної науки, сучасній теорії та практиці викладання історії в школі. Завдяки навчально-методичному комплекту, який є комплексним засобом самостійної роботи учнів забезпечується запровадження активних форм і методів навчання історії, перетворення учнівських знань, вмінь та навичок в навчальні компетентності.

Навчально-методичний комплект є порівняно новим типом друкованих засобів навчання. До початку 70-х рр. ХХ ст. питання про створення навчально-методичного комплекту практично не ставилося ні в теоретичній, ні в

практичній площині. В той період більшість вчених та методистів звертали увагу на підготовку окремих навчальних і методичних посібників різних авторів, котрі зазвичай не були пов'язані ні загальною ідеєю, ні змістом. Мова йшла швидше про механічне поєднання різних посібників з певного навчального предмету, а не про цілісні навчально-методичні комплекти.

Вперше задачу створення навчально-

методичних комплектів було поставлено у 70—80-х рр. ХХ ст. Значний внесок у вирішення проблеми створення шкільної навчально-методичної літератури внесли такі видатні дослідники, як Бейліс В.Г., Зуєв Д.Д., Беспалько В.П., Бабанський Ю.К., Барінова І.І., Журавльов І.К.,

Процес реформування сучасної шкільної освіти вимагає оновлення і багатоаспектності змісту, організаційних форм, методів та технологій навчання. Нова освітня парадигма, реформовані навчальні програми та оновлена методологічна і нормативна база шкільних курсів спрямовані передусім на розвиток особистості учня, формування його критичного мислення, ключових, галузевих та предметних компетентностей. В сучасних умовах відбувається переосмислення самоцінності власне знань, натомість зростає роль вміння здобувати, осмислювати, інтерпретувати та критично оцінювати інформацію з різних джерел, використовувати її для індивідуального розвитку. Особливо актуальними ці вимоги є для шкільних дисциплін гуманітарного циклу, зокрема, історії.

Зоріна Л.Я., Скаткін М.Н., Максаковський В.П., Шаповаленко В.Г. та багато інших. З 1974 р. в СРСР починають регулярно публікувати збірники «Проблеми шкільного учебника» (видавництво «Просвещение»), які висвітлювали різні аспекти створення та публікації навчальних книг:

— загальні підходи та теоретичні обґрунтування структури і змісту навчальних посібників взагалі і з окремих предметів;

— роль та місце підручників в системі засобів навчання;

— методику аналізу навчальних посібників;

— організаційно-видавничі питання;

— історію книговидання тощо.

Безпосередньо питання створення навчально-методичної літератури з історії, принципи та прийоми авторського конструювання були представлені у працях відомих методистів радянської епохи: Немировського О.І., Сказкіна С.Д., Струве В.В., Нечкіної М.В., Бахтіної О.М., Коровкіна Ф.Г., Агібалової К.В., Донського Г.М., Кабанової-Меллер К.М., Вагіна О.О., Мельника Л.Г., Дайрі Н.Г., Лернера І.Я. та ін.

Хоча на сучасному етапі поняття «навчально-методичний комплект» вживається достатньо часто, воно не має єдиного уніфікованого визначення ні в довідковій педагогічній літературі, ні у підручниках з педагогіки, ні в навчально-методичних посібниках з предметів, незважаючи на те, що такі комплекти, зокрема з історії, вже досить успішно використовуються в педагогічній практиці. Традиційна в шкільній освіті думка розглядає комплект як підручник в оточенні посібників різного призначення, пов'язаних з ним єдиною методичною концепцією, вираженою в програмі, яка теж є елементом комплексу. Проте в педагогічній науці існує багато різноманітних авторських визначень вищезгаданого поняття, які відображають різні його аспекти (Беспалько В.П., Зуєв Д.Д., Іванов А.І., Бодрова Н.Ф., Савчин М.М. та ін.). Крім цього, у методичній літературі розглядаються як «навчально-методичний комплект», так і «навчально-методичний комплекс», причому використовуються ці поняття часто довільно, як рів-

нозначні синоніми.

Так, наприклад, у «Російській педагогічній енциклопедії» навчально-методичний комплект розглядається як відкрита система навчальних посібників, що забезпечують особистісно-орієнтований рівень навчання в умовах загальноосвітньої школи.

На думку видатного вченого-методиста Зуєва Д.Д., навчальний комплект являє систему дидактичних засобів навчання з конкретного предмета (за головної ролі підручника), яка

створюється з метою найбільш повної реалізації навчальних і виховних задач, сформульованих у навчальній програмі з предмету та слугує усесторонньому розвитку учнів.

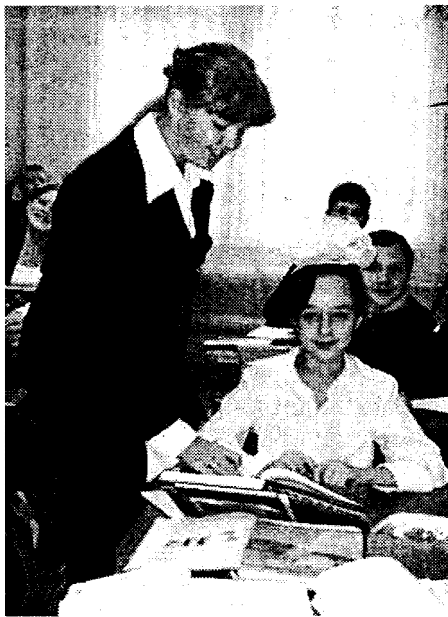
Сучасна російська дослідниця Бодрова Н.Ф. визначає навчально-методичний комплект як систему навчальних та методичних посібників, які в умовах сучасної модернізації освіти реалізують цілі навчання предмету (галузі), завдання розвитку учнів на основі диференціації та індивідуалізації навчання, враховуючи здібності та інтереси школярів. На думку дослідниці, навчально-методичний комплект повинен уособлювати зміст та модель

навчального процесу.

Співвітчизник Бодрової Н.Ф. дослідник Якименко С.К. розглядає навчально-методичний комплект як сукупність документів, навчальних продуктів та методичних матеріалів, об'єднаних загальним підходом (концептуальною ідеєю) та спрямованих на навчально-методичне забезпечення діяльності викладачів і учнів, забезпечення міцних зв'язків між змістом та методикою викладання предмету.

Українська дослідниця Савчин М.-В.М. трактує навчально-методичний комплект як сукупність друкованих засобів навчання, що утворюють цілісну систему, розроблені за єдиною методичною схемою та підпорядковуються єдиній дидактичній меті.

Автори досліджень, присвячених проблемам створення навчально-методичних комплексів, подають власні класифікації тих навчальних посібників, які, на їхню думку, мають бути обов'язковими компонентами комплексу. Звичайно, ці класифікації теж різняться. Наприклад, відо-

мий радянський дидакт Бабанський Ю.К. говорить про навчально-методичний комплекти для вчителів та учнів, які включають підручник, наочні посібники з теми, роздатковий дидактичний матеріал, збірники задач, лабораторних робіт, індивідуальні карточки для опитування з друкованою основою.

Ще один видатний науковець радянського періоду — Зуєв Д.Д., який безпосередньо займався вивченням питання створення навчально-методичних комплексів, виокремлює такі компоненти:

— для учнів — підручник, хрестоматію, збірки задач (диктантів тощо) та вправ, практикуми, друковані наочні посібники, роздаткові матеріали, зошити з друкованою основою, керівництва для самостійної роботи;

— для вчителів — загальні та часткові методики, поурочні розробки, методичні керівництва до підручників та друкованих наочних посібників, хрестоматію для вчителів, керівництва для проведення самостійної та факультативної роботи.

Російські дослідники Котова І.Б., Скворцова П.М. та Шиян Є.Н. називають такі складові навчально-методичного комплекту: підручник, дидактичні матеріали для учнів, методичні рекомендації для вчителя.

Кандидат педагогічних наук Савчин М.-В. М. розподіляє навчально-методичний комплект на дві групи за суб'єктом використання:

— дидактичний комплект учня (підручник, робочий зошит, збірник задач і вправ, зошит для практичних і лабораторних робіт, вимірники навчальних досягнень);

— методичний комплект вчителя (програма МОН України, робоча програма вчителя, методичні посібники, плани-конспекти уроків).

Незважаючи на такі розбіжності, всі дослідники сходяться на одному: навчально-методичний комплект обов'язково має містити посібники і для вчителя, і для учня.

Предметом досліджень сучасних методистів стали функції навчально-методичних комплексів. Зокрема, Савчин М.-В. М. у своєму дисертаційному дослідженні зазначає, що навчальний комплект забезпечує такі функції:

- свідомого управління учнями власною навчальною діяльністю;
- діагностування;
- самоконтролю;
- проектування навчально-виховного процесу;
- надання пріоритетного значення процесу учіння, а не викладання;
- моніторингу навчальних досягнень учнів;
- контроль-аналітичну та вимірально-оцінювальну.

льну.

Схожою є і точка зору сучасної російської дослідниці Н.Ф. Бодрової, яка визначає наступні функції навчально-методичних комплектів:

- цільову;
- мотиваційну;
- адаптуючу;
- інформаційну;
- трансформаційну;
- організаційно-процесуальну;
- систематизуючу;
- контролюючу та корекційну;
- функцію самоосвіти, самоконтролю та самокорекції;
- інтерактивну;
- координуючу;
- інтегруючу;
- виховну.

Отже, на початку ХХІ ст. розробка та впровадження у шкільну практику навчально-методичних комплексів розглядається як один з найважливіших факторів розвитку системи освіти, оскільки це спонукає учнів до творчої самостійної роботи, допомагає вчителю оволодіти методологією цілісного педагогічного процесу та удосконалювати його. За допомогою навчально-методичних комплексів можна вирішувати проблему індивідуального підходу, варіативності навчання, формування у школярів засад творчого аналітичного мислення. Крім цього, учні отримують можливість самонавчатися та самоконтролювати свою навчальну діяльність. Використання навчально-методичних комплексів забезпечує реалізацію компетентного та особистісно-орієнтованого підходів, що є головними завданнями сучасної освіти.

Перелік

використаних джерел:

Школьный учебник / Зуев Д.Д. — М.: Педагогика, 1983.

Савчин М.-В. М. Дидактичні засади розробки навчально-методичного комплексу з курсу хімії основної школи: Дис. канд. пед. наук: 13.00.02 К., 2005.

Якименко С.К. Управление процессом обновления гуманитарного образования через учебно-методические комплекты в современных условиях: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 М., 1998

Бодрова Н.Ф. Методика применения учебно-методического комплекта на уроках биологии в основной общеобразовательной школе: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 СПб., 2005

Соловьева В.Ю. Методика использования локальных учебно-методических комплексов при формировании эколого-краеведческих знаний в школьном географическом образовании: Дисс. канд. пед. наук: 13.00.02 СПб., 2006

Ибрагимова Г.Ж. Подготовка и использование учебно-методического комплекта на уроках биологии в общеобразовательной школе: Дисс. канд. пед. наук: 13.00.02 М., 2006.